

‘FÂRÂBÎ BİBLİYOGRAFYASI’NA BAZI İLÂVELER- III

Prof. Dr. Süleyman TÛLÛCÛ*

ÖZET

Fârâbî (ö. 339/950), aslen Orta Asya’lı bir Türk olup, en büyük İslâm düşünürlerinden biridir. Bağdat’ta öğrenim gördü ve ömrünün son yıllarını, tamamen inziva içinde, Halep’te Hamdânî [hükümdarı] Seyfüddeve’nin sarayında geçirdi. Aristo’nun mantığa ait eserlerine yazdığı şerhlerle büyük ün kazandı. Özellikle, Tıp ve Musıkîye dair eserleri, standart risaleler oldu; fakat İslâm felsefesine katkılarından dolayıdır ki onun ismi hâlâ yaşamaktadır.

Bu yazı, son yıllarda Türkiye’de hazırlanmış olan Fârâbî bibliyografyalarını tamamlamak amacıyla kaleme alınmıştır. Burada, Fârâbî’nin son yıllarda basılmış, tercüme edilmiş bazı eserlerinin bir listesi ve ayrıca, onunla ilgili bazı tez, kitap ve makalelerin künyeleri verilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Fârâbî, Orta Asya, İslâm Düşünürü, Seyfüddeve, İslâm Felsefesi.*

* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâgatı Anabilim Dalı.

ABSTRACT

Some Additions to “the Bibliography on al-Fārābī”- III

Al-Fārābī (d. 339/950) is one of the greatest Muslim thinkers, of Central Asian Turkish descent. He studied in Baghdad and spent his later years in complete retirement at the court of the Hamdanid Sayf al-Dawla in Aleppo. He acquired great fame by his commentaries on Aristotle’s logical works. Especially, his works on Medicine and Music became standard treatises, but it is for his contributions to Islamic philosophy that his name still lives.

This article was composed in order to complete the bibliographies on al-Fārābī prepared recently in Turkey. In the present article will be given a list of the works of al-Fārābī, edited and translated in recent years and furthermore, the titles of some dissertations, books and articles about him.

Key Words: *Al-Fārābī, Central Asia, Muslim Thinker, Sayf al-Dawla, Islamic Philosophy.*

İslâm dünyasının yetiştirdiği en büyük filozoflardan biri olan ve kaynaklarda kendisinden “el-Feylesûf et-Türkî” diye söz edilen Ebû Nasr Muhammed b. Muhammed b. Tarhân b. Uzluğ (bazı Arapça kaynaklarda Evzelağ şeklinde harekelenmiştir) el-Fârâbî, Türkistan’da Sır-Deryâ’ya Arıs kolunun döküldüğü yerde, eskiden önemli bir kültür merkezi olan¹ Fârâb (Otrâr)’a tabi Vesîc² Kalesi Türk kumandanı

¹ Bu hususta geniş bilgi için bk. Emel Esin, “Fârâbî’yi Yetiştiren Kengeres Türk Muhitinin Kültür ve Sanatı”, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, VI/3-4 (1976), s. 81-140; Süleyman Tülücü, “Cevherî’nin Doğduğu, Yetiştirdiği ve Yaşadığı Muhitin Coğrafî Konumu, Kısa

Muhammed'in oğlu olup, takriben 257/870 yıllarına doğru doğmuştur³. Bilindiği üzere, *Dîvânü'l-Edeb* adlı Arapça sözlüğün müellifi İshâk b. İbrâhîm el-Fârâbî (ö. 350/961'e doğru) ile yeğeni ünlü dilci el-Cevherî (ö. 400/1010'a doğru) de Fârâb menşelidir⁴. Cevherî'nin *es-Sihâh* adlı Arapça sözlüğü İslâm dünyasında büyük bir şöhret kazanmıştır.

Fârâbî, bir süre Merv'de tahsil gördü. Felsefe öğrenimini Bağdat'ta tamamlamaya çalıştı. Burada özellikle Ebû Bîşr Mettâ b. Yûnus'tan Mantık dersi alarak Aristo mantığını iyice öğrendi. Arkadaşları arasında çalışkanlığı ve zekâsıyla tanındı. Daha sonra Harrân'a gitti. Orada Yûhannâ b. Haylân ile tanıştı ve ondan ders alarak Mantık ve Felsefe alanındaki bilgisini artırdı. Yeniden Bağdat'a dönerek Aristo ve Eflâtun'un kitaplarını inceledi. Fârâbî Bağdat'tan Şam (Dimaşk)'a gitti. Bir süre sonra Mısır'a geçti. Kısa bir zaman sonra tekrar Şam'a döndü. Birçok dil bilen ve çeşitli eserler yazmış olan bu Türk filozofuna, Halep ve Şam dolaylarında hüküm süren Hamdânîler'in sultanı Seyfûddeve çok hürmet gösterdi. Fârâbî bir müddet onun sarayında kaldı. Bu büyük Türk düşünürü, 339/950 yılında 80 yaşlarında iken Şam'da hayata gözlerini yumdu. Felsefe, Mantık, Psikoloji, Musikî, Kimya, Matematik ve Tıpta büyük bir bilgin olan Fârâbî'nin ölümü Seyfûddeve'yi çok üzdü. Bu sultanın,

Tarihçesi ve Kültür Durumu”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 12 (1995), s. 129-141.

² Krş. V.V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, haz. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul 1981, s. 227.

³ Abdülhak Adnan, “Fârâbî”, *İA*, IV, 451.

⁴ Krş. Ahmet Caferoğlu, *Türk Dil Tarihi I-II*, 3. baskı, İstanbul 1984, II, 17-18. Cevherî hakkında geniş bilgi için bk. Süleyman Tülücü, *Cevherî; Hayatı, Eserleri, İlmî Kişiliği ve Lügatçiliği*, Basılmamış Çalışma, Erzurum 1993; krş. bir de Hulûsi Kılıç, “Cevherî”, *DİA*, VII, 459.

onun cenaze namazını bizzat kıldırıldığı söylenir⁵.

Kaynakların kısa boylu, seyrek sakallı⁶ olarak tavsif ettikleri Fârâbî, bazı tarihçilere göre, Aristo'nun felsefesi yerine M. V. yüzyılda Neo-Platonikler tarafından yazılmış bir ilâhiyatı asıl Aristo felsefesi diye almış ve onu İslâm akidesi ile, el-Kindî (ö. 259/872)'nin tarzında, uzlaştırmaya başlayarak kendisinden sonra gelen İbn Sînâ (ö. 428/1037)'nin yolunu açmıştır. Bundan dolayı Aristo'nun Doğu'da adı "Hâce-i Evvel=Muellim-i Evvel" (Birinci Öğretmen) ise, Fârâbî'nin adı da "Hâce-i Sânî=Muellim-i Sânî (İkinci Öğretmen) olarak kalmıştır⁷. Bilim tarihinde Fârâbî'nin en önemli ve orijinal eserlerinden biri olan *Kitâbü'l-Mûsikî* (veya *Mûsikâ*) Avrupa'da musikî teorilerine temel olmuştur. *İhsâ'ü'l-'Ulûm* (İlimlerin Sayımı) isimindeki eserinde de, Aristo'dan esinlenerek, ilimleri sınıflamıştır. Fârâbî'nin, zamanının ilminin hemen hemen her dalıyla uğraştığı bir gerçektir. Fakat asıl ünü Felsefeden ve özellikle Felsefenin din ile ilgili bahislerinden ileri geliyor. Hatta birçok İslâm ilâhiyatçıları, mutasavvıfları tarafından bu noktadan dolayı eleştiriye maruz kalmıştır. Fârâbî'nin fiziği Aristo'nun fiziği ile benzerlik arz etmektedir. Bu Türk filozofu siyaset felsefesiyle de uğraşarak⁸ *Ârâ'ü Ehli'l-Medîneti'l-Fâdıla* diye ünlü bir kitap yazmıştır. Bu kitapta

⁵ İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l- A'yân*, nşr. İhsân 'Abbâs, Beyrut 1397/1977, V, 153-157; İbrahim Agâh Çubukçu, *Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri*, Ankara 1986, s. 85; a. mlf., *Türk-İslâm Düşünürleri*, TTK Yay., Ankara 1989, s. 14; krş. Burhan Ulutan, *İslâm Medeniyeti ve Akılcı Felsefe*, İstanbul 1976, s. 74.

⁶ Hilmi Ziya Ülken, *İslâm Düşüncesi II, İslâm Felsefesi Tarihi*, İstanbul 1957, s. 120; Burhan Ulutan, *a.g.e.*, s. 74.

⁷ Bu hususta geniş bilgi için bk. Seyyid Hüseyin Nasr, "Fârâbî'ye Niçin "İkinci Öğretmen" Adı Verilmiştir?", çev. Süleyman Tülüçü, *Diyanet Dergisi*, c. XXIX, sy. 1 (Ocak-Şubat-Mart 1993), s. 51-56.

⁸ Bu hususta geniş bilgi için bk. Erwin I. J. Rosenthal, *Ortaçağ'da İslâm Siyaset Düşüncesi*, Türkçesi: Ali Çaksu, İstanbul 1996, s. 175-207.

genel bir dünya devletini ve o devletin başkanının nasıl olması gerektiğini anlatıyor. Kısacası Fârâbî, hemen hemen her ilim dalında çalışmış ve gerçekten Doğu'nun Aristo'su adını almaya hak kazanmıştır⁹.

Fârâbî'nin eserlerinden kısaca, ilk söz eden kaynak İbnü'n-Nedîm (ö. 385/995)'in *el-Fihrist*'idir¹⁰. Bunu İbnü'l-Kıfî (ö. 646/1248)'nin *Târîhu'l-Hukemâ'sı*¹¹ ve İbn Ebî Usaybi'a (ö. 668/1270)'nin *'Uyûnü'l-Enbâ'sı*¹² izler. Bu kaynaklarda Fârâbî'ye ait

⁹ A. Adnan Adıvar, *Bilim ve Din (İlim ve Din)*, İstanbul 1980, s. 80. Fârâbî'nin hayatı, eserleri, felsefesi ve ilmî görüşleri hakkında geniş bilgi için bk. İbnü'l-Kıfî, *Târîhu'l-Hukemâ'*, nşr. J. Lippert, Leipzig 1903, s. 277-280; İbn Ebî Usaybi'a, *'Uyûnü'l-Enbâ' fî Tabakâti'l-Enbâ'*, 3. baskı, Beyrut 1401/1981, III, 230-233; İbn Hallikân, *a.g.e.*, V, 153-157; ez-Zehabî, *Şiyerü A'lâmi'n-Nübelâ'*, nşr. Şu'ayb el- Arna'ût-İbrâhîm ez-Zeybak, 4. baskı, Beyrut 1406/1986, XV, 416-418; es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, nşr. H. Ritter, Wiesbaden 1962, I, 106-113; T. J. de Boer, *İslâm'da Felsefe Tarihi*, notlar ekleyerek çev. Yaşar Kutluay, 3. baskı, İstanbul 2001, s. 132-157; İbrahim Medkûr, *La Place d'al-Fârâbî dans l'Ecole Philosophique Musulmane*, Paris 1934; a. mlf., "Fârâbî", çev. Osman Bilen, *İslâm Düşüncesi Tarihi*, editör: M. M. Şerif, Türkçe baskının editörü: Mustafa Armağan, İstanbul 1990, II, 67-98; Hilmi Ziya Ülken, *İslâm Düşüncesi*, İstanbul 1946, s. 226-247; a. mlf., *İslâm Düşüncesi II, İslâm Felsefesi Tarihi*, s. 119-179; a. mlf., *İslâm Felsefesi-Kaynakları ve Tesirleri*, 2. baskı, Ankara, ts., s. 51-73; a. mlf., *Türk Tefekkürü Tarihi*, İstanbul 2004, s. 108-124; Nihat Keklik, *İslâm Mantık Tarihi ve Fârâbî Mantığı I-II*, İstanbul 1969-1970; De Lacy O'Leary, *İslâm Düşüncesi ve Tarihteki Yeri*, çev. Hüseyin Yurdaydın-Yaşar Kutluay, 2. baskı, Ankara 1971, s. 94-101; Cavit Sunar, *İslâm'da Felsefe ve Fârâbî I*, Ankara 1972, s. 55-81; İbrahim Agâh Çubukçu, *İslâm Düşünürleri*, Ankara 1977, s. 23-27; Bayraktar Bayraklı, *Fârâbî'de Devlet Felsefesi*, İstanbul 1983; Macit Fahri, *İslâm Felsefesi Tarihi*, çev. Kasım Turhan, İstanbul 1987, s. 91-104; Mehmet Bayraktar, *İslâm Felsefesine Giriş*, Ankara 1988, s. 200-223; Yaşar Aydın, *Fârâbî'de Tanrı-İnsan İlişkisi*, İstanbul 2000; İbrahim Hakkı Aydın, *Farabî'de Metafizik Düşünce*, İstanbul 2000; a. mlf., *Fârâbî'de Bilgi Teorisi*, İstanbul 2001; Bekir Karlığa, *İslâm Düşüncesi'nin Batı Düşüncesi'ne Etkileri*, İstanbul 2004, s. 307-324; Abdülhak Adnan, "Fârâbî", *İA*, IV, 451-469; Aydın Sayılı, "Fârâbî ve Tefekkür Tarihindeki Yeri", *Belleten*, c. XV, sy. 57 (Ocak 1951), s. 1-59; Richard Walzer, "al-Fârâbî", *EI*, II, 778-781; Mahmut Kaya, "Fârâbî", *DİA*, XII, 145-162.

¹⁰ İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Matba'atü'l-İstikâme, Kahire, ts., s. 382.

¹¹ İbnü'l-Kıfî, *a.g.e.*, s. 279-280.

¹² İbn Ebî Usaybi'a, *a.g.e.*, III, 230-233.

toplam 100'den fazla eserin adı zikredilmiştir¹³.

Batı ilim çevreleri Fârâbî üzerinde Türk İslâm dünyasından çok önceleri araştırma yapmaya başlamışlar, onun bazı eserlerini yayımlamışlar, tercüme etmişler ve hakkında bibliyografyalar hazırlamışlardır. Fârâbî'nin eserleriyle ilgili ve genel olarak Fârâbî üzerinde Batı'da ve Doğu'da hazırlanan müstakil bibliyografyalar, kronolojik sırayla şunlardır:

1- M. Steinschneider, *Al-Fârâbî, des Arabischen Philosophen, Leben und Schriften*, St. Pétersbourg 1869, 278 s.; 2. basımı: Amsterdam 1966. Bu eserde (s. 214-220), Fârâbî'nin eserlerinin tam bir listesi verilmeye çalışılmıştır.

2- Khalil Georr, *Bibliographie Critique d'al-Fârâbî*, Basılmamış Doktora Tezi, Paris 1945, 265 s. Bu tez, Fârâbî hakkında oldukça kapsamlı tenkidî bir bibliyografya çalışmasıdır.

3- Ahmed Ateş, "Fârâbî'nin Eserlerinin Bibliyografyası", *Fârâbî Tetkikleri I*, İstanbul 1951, s. 111-126; bu makalenin daha mükemmel basımı için bk. *Belleten*, c. XV, sy. 57 (Ocak 1951), s. 175-192. Burada Fârâbî'nin 160 kadar eseri, yazma nüshalarının bulunduğu yerler, basmaları, şerhleri ve çevirileri zikredilerek verilmiştir.

4- Nicholas Rescher, *Al-Fârâbî: An Annotated Bibliography*, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh 1962, II+54 s. Bu çalışma, Fârâbî ile ilgili Batı'da ve Doğu'da yayınlanmış olan eser ve makaleleri veren açıklamalı bir bibliyografyadır.

¹³ Müjgân Cunbur-İsmet Binark-Nejat Sefercioğlu, *Fârâbî Bibliyografyası, Kitap-Makale (Doğumunun 1100'üncü Yıldönümü Münasebetiyle)*, Ankara 1973, "Önzöz", s. VII.

5- Müjgân Cunbur-İsmet Binark-Nejat Sefercioğlu, *Fârâbî Bibliyografyası, Kitap-Makale (Doğumunun 1100'üncü Yıldönümü Münasebetiyle)*, Ankara 1973, XX+115 s. Bu bibliyografik eserde, ilk önce, Fârâbî'nin eserlerinin yazma ve basmaları, şerhleri, tercümeleri kaydedilmiş; daha sonra da Fârâbî hakkında yazılmış olan ve ondan bahseden kitap ve makalelere yer verilmiştir.

6- Sâlih Mehdî el-'Azzâvî, "Mâ kütibe 'ani'l-Fârâbî fi'l-Mesâdiri'l-'Arabiyye ve'l-Mu'arabe", *el-Mevrid*, c. II, sy. 4 (1393/1973), s. 229-232. Bu küçük yazıda eski-yeni muhtelif çalışmalar yer almıştır.

7- Korkîs 'Avvâd ve Mîhâ'îl 'Avvâd, "Râ'idü'd-Dirâse 'an Ebî Nasr el-Fârâbî", *el-Mevrid* (Fârâbî Özel Sayısı), c. IV, sy. 3 (1395/1975), s. 165-268. Bu bibliyografya, günümüzde Fârâbî üzerinde yapılmış, umumî ve geniş bibliyografyalardan biri olup Batı'daki ve özellikle İslâm ülkelerindeki çalışmaları (müracaat eserleri, kitap ve makaleler) göstermesi bakımından önemlidir.

8- Hüseyin 'Alî Mahfûz-Ca'fer Âl-i Yâsîn, *Mü'ellesâtü'l-Fârâbî*, Bağdat 1395/1975. Bu kitaba iki cetvel ilâve edilerek Fârâbî'nin eserlerinin klâsik kaynaklardan hangisinde yer aldığı ve dünya dillerinden hangisine tercüme edildiği gösterilmiştir.

9- Süleyman Tülücü, " 'Fârâbî Bibliyografyası'na Bazı İlâveler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sy. 48 (Haziran 1987), s. 191-208. Bu yazı, özellikle Türkiye'de Fârâbî üzerine yapılan çalışmaları vermesi bakımından oldukça önemlidir.

10- Ahmad Khân Kabîr, "A Select Bibliography of Writings on al-Fârâbî in English", *Muslim World Book Review*, XIII/2, Leicester 1993, s. 56-61.

11- Süleyman Tülücü-İbrahim Hakkı Aydın, “Fârâbî Bibliyografyası’na Bâzı İlâveler”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, Prof. Dr. Talip Yücel’e Armağan, XXXIII/1-2 (1995), s. 255-286. Bu ortak bibliyografya yazısında, özellikle Türkiye’de Fârâbî üzerine yapılan çalışmalar verilmeye çalışılmıştır.

Ayrıca, aşağıdaki eserlerde de Fârâbî’nin eserleri üzerinde geniş bilgi verilmiştir:

1- Carl Brockelmann, *Geschichte der Arabischen Litteratur*, Leiden 1943, I, 232-236; *Supplementband*, Leiden 1937, I, 375-377.

2- ‘Abbâs Mahmûd [el-‘Akkâd], *el-Fârâbî*, Kahire 1944, s. 38-64.

Diğer yandan, tanınmış Fârâbî uzmanlarından Muhsin Mehdî’nin bu konuda bir bibliyografya hazırlamakta olduğu ve bu çalışmanın bazı Doğu memleketleri kütüphanelerindeki Fârâbî yazmalarının tam künyelerini ihtiva edeceği bildirilmiştir¹⁴. Ancak, son önemli bibliyografik çalışmalarda böyle bir eserin adına rastlanmadığından, bugüne kadar bu bibliyografyanın basılmadığı anlaşılmaktadır.

Bilindiği üzere, eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği dâhil, Batı’da ve İslâm ülkelerinde Fârâbî ile ilgili birçok eser ve makale basılmıştır ve hâlâ da neşredilmektedir. Gayet tabiidir ki biz, bunların bazılarını görme imkânını bulamadık. Bu bibliyografya çalışmamızda birçok eserden ve ayrıca, konu ile ilgili tez çalışmaları için Harun Anay’ın yazısından (“İslâm Düşüncesi Alanında Türkiye’de Yapılan Tezler”, *Dîvân, İlmî Araştırmalar*, yıl 3, sy. 4

¹⁴ Bk. Müjân Cunbur-İsmet Binark-Nejat Sefercioğlu, *a.g.e.*, “Önsöz”, s. VIII.

(1998/1), s. 73-170) ve diğerk çalışmalar için de Mahmut Kaya'nın "Fârâbî" (*DİA*, XII, 145-162) ve Alâeddin Jebrini'nin "Fârâbî (Mûsiki)" maddesinden (*DİA*, XII, 162-163) yararlandık. Bizzat göremediğimiz için, bazı kitap ve yazıların künyeleri (yayınevleri, kaç sayfa oldukları vs.) tam olarak verilememiştir. Diğerk taraftan, aşağıdaki bibliyografyalara girdiğı hâlde, okuyucuya faydalı olacağı mülâhazasıyla, bazı eserlerin yeni baskıları da bu kaynakçaya alınmıştır.

Hazırladığımız bu bibliyografya denemesinde, aşağıdaki kitap ve makaleler tamamlanmaya çalışılmıştır:

1- Müjgân Cunbur-İsmet Binark-Nejat Sefercioğlu, *Fârâbî Bibliyografyası, Kitap- Makale (Doğumunun 1100'üncü Yıldönümü Münasebetiyle)*, Ankara 1973.

2- Süleyman Tülücü, " 'Fârâbî Bibliyografyası'na Bazı İlâveler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sy. 48 (Haziran 1987), s. 191-208.

3- Süleyman Tülücü-İbrahim Hakkı Aydın, "Fârâbî Bibliyografyası'na Bâzi İlâveler", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Prof. Dr. Talip Yücel'e Armağın, XXXIII/1-2 (1995), s. 255-286.

Bazı eksikliklerimize rağmen, bu çalışmamızın, İslâm Felsefesi Tarihi, özellikle Fârâbî üzerinde çalışacak olanlara yararlı olacağını ümit ediyoruz.

FÂRÂBÎ'NİN ESERLERİ

1- Bayrakdar, Mehmet, "Fârâbî'nin "Şiir Sanatının Kanunları" Adlı Risâlesi", *Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, XXXVI (1997), s. 45-65.

Not: Fârâbî'nin *Risâle fî Kavânîni Smâ'ati's-Şi'r* (A. J. Arberry, "Fârâbî's Canons of Poetry", *Rivista degli Studi Orientali*, XVII (1938), s. 267-278) adlı eserinin çevirisi.

2- Dağ, Mehmet, "Fârâbî'nin İki Yapıtı", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 14-15 (2003), s. 17-87.

Not: Burada, giriş mahiyetindeki bilgilerden (s. 17-49) sonra, Fârâbî'nin *Kitâbü'l-Fusûs fî'l-Hikme* (s. 50- 73) ve '*Uyûnü'l-Mesâ'il fî'l-Mantık ve Mebâdi'ü'l-Felsefeti'l-Kadîme* (s. 74-86) adlı eserlerinin çevirileri yer almıştır.

3- *Deux Traités Philosophique*, trans. by D. Mallet, Damascus 1989.

4- "Erdemli Kentle Uzlaşmayan Şeyler Üzerine", çev. Metin Yasa; Cafer Sadık Yaran, *Çağdaş ve Klasik Metinlerle Din Felsefesi*, Etüt Yay., Samsun 1997, s. 165-168.

Not: Fârâbî'nin *Kitâbü Ârâ'i Ehli'l-Medîneti'l-Fâzıla* (nşr. Albert Nasri Nader, Beyrut 1991) adlı eserinden (s. 135-144) çeviri.

5- *Farabî'nin Üç Eseri: Mutluluğu Kazanma (Tahsîlü's-Sa'ade)*, *Eflatun Felsefesi ve Aristo Felsefesi*, çev. Hüseyin Atay, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, XXI+186 s.

6- *Felsefetü Eflâtûn* (nşr. 'Abdurrahman Bedevî, *Eflâtûn fî'l-İslâm* içinde), Tahran 1974.

7- *el-Fusûlü'l-Hamse* (nşr. Refik el-'Acem, *el-Mantık 'inde'l-Fârâbî I* içinde), Beyrut 1985, s. 63-73.

8- *İdeal Devle (el-Medînetü'l-Fâzıla)*, çev. ve açıklamalar: Ahmet Arslan, Vadi Yay., Ankara 1999, 341 s.

9- *İlimlerin Sayımı (İhsâu'l-'Ulûm)*, Arapçadan çev. ve Önsöz: Ahmet Arslan, Vadi Yay., Ankara 1999, 102 s.

10- *İsâgücî* (nşr. Refîk el-'Acem, *el-Mantık 'inde'l-Fârâbî I* içinde), Beyrut 1985, s. 75-87.

11- Kaya, Mahmut, *İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri*, Klasik [Yay.], İstanbul 2003, s. 105-192.

12- *Kitabu Fusûsi'l-Hikem*, çev. İbrahim Hakkı Aydın, Erzurum 2001, 38 s.

13- *Kitabu'l-Huruf, Sözcükler, Bilgelik ve Törenin Meydana Gelişi Üzerine*, çev. Hasan Şahin, Kayseri 1997.

14- *Kitâbü Ârâ'i Ehli'l-Medîneti'l-Fâdila*, nşr. el-Kabbânî, Mısır, ts.

15- *Kitâbü'l-Burhân* (nşr. Mâcid Fahrî, *el-Mantık 'inde'l-Fârâbî* içinde), Beyrut 1987, s. 19-96.

16- *Kitâbü'l-Cedel* (nşr. Refîk el-'Acem, *el-Mantık 'inde'l-Fârâbî III* içinde), Beyrut 1986, s. 13-107.

17- *Kitâbü'l-Emkineti'l-Muğâlata* (nşr. Refîk el-'Acem, *el-Mantık 'inde'l-Fârâbî II* içinde), Beyrut 1986, s. 131-164.

18- *Kitâbü'l-İbâre* (nşr. Refîk el-'Acem, *el-Mantık 'inde'l-Fârâbî I* içinde), Beyrut 1985, s. 133-163; (nşr. Mâcid Fahrî, *Te'âlîku İbn Bâcce 'alâ Mantıkı'l-Fârâbî* içinde), Beyrut 1994, s. 140-172.

19- *Kitâbü'l-Kıyâs* (nşr. Refîk el-'Acem, *el-Mantık 'inde'l-Fârâbî II* içinde), Beyrut 1986, s. 11-64.

20- *Kitâbü'l-Kıyâsi's-Sağîr* (nşr. Refîk el-'Acem, *el-Mantık 'inde'l-Fârâbî II* içinde), Beyrut 1986, s. 65-93.

21- *Kitâbü'l-Makûlât* (nşr. Refîk el-'Acem, *el-Mantık 'inde'l-Fârâbî I* içinde), Beyrut 1985, s. 89-131.

22- *Kitâbü Şerâ'itü'l-Yakîn* (nşr. Mâcid Fahrî, *el-Mantık 'inde'l-Fârâbî* içinde), Beyrut 1987, s. 98-104.

23- *Kitâbü't-Tahlîl* (nşr. Refîk el-'Acem, *el-Mantık 'inde'l-Fârâbî II* içinde), Beyrut 1986, s. 95-129.

24- "The Letter Concerning the Intellect", trans. by A. Hyman, *Philosophy in the Middle Ages: The Christian, Islamic and Jewish Traditions*, ed. A. Hyman- J. J. Walsh, 2nd ed., Indianapolis 1973.

25- *Makâletü Ebî Nasr el-Fârâbî fîmâ Yesihhu ve mâ lâ Yesihhu min Ahkâmi'n-Nücûm* (*el-A'mâlü'l-Felsefiyye I* içinde), Beyrut 1992.

26- *Mantıkta Kullanılan Lafızlar*, sunuş ve çev. Sadık Türker, *Kutadgubilig, Felsefe- Bilim Araştırmaları*, sy. 2 (Ekim 2002), s. 93-178.

Not: Fârâbî'nin *el-Elfâzu'l-Müsta'mele fi'l-Mantık* (nşr. Muhsin Mehdî, 2. baskı, Dârü'l-Meşrîk, Beyrut 1982) adlı eserinin çevirisi.

27- *Mufârik Varlıkların İspatı Hakkında Risâle*, çev. Nuri Adıgüzel, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, II (1998), s. 93-97.

Not: Fârâbî'nin *Risâle fî İsbâti'l-Müfârikât/Mütefârikât* (Matba'atü Meclisi Dâ'ireti'l-Ma'ârifî'l-'Osmâniyye, Haydarâbâd ed-Dekken, 1345) adlı risalesinin çevirisi.

28- *Mutluluğun Kazanılması (Tahsîlu's-Sa'âde)*, Arapçadan çev. ve Önsöz: Ahmet Arslan, Vadi Yay., Ankara 1999, 96 s.

29- *Mutluluk Yoluna Yönelme (Tenbîh 'alâ Sebîli's-Sa'âde)*,

çev. Hanifi Özcan, Anadolu Matbaacılık, İzmir 1993, 68 s.

Not: Sahbân Halîfât neşrinden (Amman 1987) çeviri.

30- *Risâle fî Kavânîni Sinâ'ati's-Şi'r* (nşr. 'Abdurrahmân Bedevî, *Fennü's-Şi'r* içinde), Beyrut 1973, s. 149-158.

31- *Risâletü't-Tenbîh 'alâ Sebîli's-Sa'âde*, nşr. Sahbân Halîfât, Amman 1987.

32- *Tahsîlü's-Sa'âde (el-A'mâlü'l-Felsefiyye I* içinde), Beyrut 1992.

33- *et-Ta'likât*, nşr. Ca'fer Âl-i Yâsîn, Beyrut 1408/1988; (*el-A'mâlü'l-Felsefiyye I* içinde), Beyrut 1992.

34- *et-Tavtî'e* (nşr. Refîk el-'Acem, *el-Mantuk 'inde'l-Fârâbî I* içinde), Beyrut 1985, s. 54-62.

35- *Telhîsu Nevâmîsi Eflâtûn* (nşr. 'Abdurrahmân Bedevî, *Eflâtûn fi'l-İslâm* içinde), Tahran 1974.

36- *et-Tenbîh 'alâ Sebîli's-Sa'âde*, nşr. Ca'fer Âl-i Yâsîn, Beyrut 1405/1985; (*el-A'mâlü'l-Felsefiyye I* içinde), Beyrut 1992.

37- Toktaş, Fatih, "Fârâbî'nin *Kitâbü'l-Mille* Adlı Eserinin Takdim ve Çevirisi", *Dîvân, İlmî Araştırmalar*, yıl 7, sy. 12 (2002/1), s. 247-273.

Not: Muhsin Mehdî neşrinden (Dârü'l-Meşrîk, Beyrut 1991) çeviri.

38- *Törelerin İçyüzü*, çev. Hasan Şahin, Kayseri 1997.

Not: Fârâbî'nin *Kitâbü'l-Mille ve Nusûs Uhrâ* (nşr. Muhsin Mehdî, Dârü'l-Meşrîk, Beyrut 1991) adlı eserinin çevirisi.

39- “Le Traité d’al-Fārābī sur les Buts de la Métaphysique d’Aristote”, trans. by Th. A. Druart, *Bulletin de Philosophie Medievale*, 24 (1982), s. 38-43.

II- FÂRÂBÎ VE ESERLERİ HAKKINDAKİ KAYNAKLAR

A- ESKİ KAYNAKLAR

1- Ebû Hayyân el-Gırnâtî, *Tezkiretü'n-Nuhât*, nşr. ‘Affif ‘Abdurrahmân, Mü’essesetü’r-Risâle, Beyrut 1406/1986, s. 573-575.

2- İbn Fazlullah el-‘Ömerî, *Mesâlikü'l-Ebsâr fî Memâliki'l-Emsâr*, nşr. Fuat Sezgin, Frankfurt 1408/1988, IX, 20-25.

3- İbn Haldun, *Mukaddime II*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yay., İstanbul 1983, s. 962, 1146, 1165, 1249, 1252, 1267.

4- İbn Sina/İbn Tufeyl, *Hay bin Yakzân*, çev. M. Şerefeddin Yaltkaya-Babanzade Reşid, haz. N. Ahmet Özalp, 2. baskı, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1997, s. 68-69.

5- İbn Tufeyl, *Hay b. Yakzân*, nşr. Ahmed Emîn, Kahire 1959, s. 62-63.

6- eş-Şehrezûrî, Muhammed, *Nüzhetü'l-Ervâh*, İskenderiye 1993, s. 503-507.

7- Yâkût el-Hamevî, *Mu‘cemü'l-Büldân*, Dârü Sâdır, Beyrut 1397/1977, IV, 225.

B- MÜRACAAT ESERLERİ (Ansiklopediler vb.)

1- Aydın, Hüseyin, “Filozof”, *DİA*, XIII, 108.

2- Aydınlı, Yaşar, “İbn Bâcce”, *DİA*, XIX, 349, 352, 353.

3- Boer, T. J. de, “Kıyâs”, *İA*, VI, 780-784.

4- el-Cezzâr, Fikrî Zekî, *Medâhilü'l-Mü'ellifin ve'l-A'lâmi'l-'Arab*, Riyad 1415/1994, III, 1112-1113 ("Fârâbî" mad.).

5- *Dinler Tarihi Ansiklopedisi*, Sabah Dış Ticaret ve Pazarlama A. Ş., İstanbul 1999, IV, 285-287.

6- "Farabî" mad., *Genç Larousse Ansiklopedisi*, Gerçek Yayıncılık A.Ş., İstanbul 1993, V, 1291.

7- "Farabî" mad., *Gelişim Hachette, Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi*, Sabah [Yay.], İstanbul 1993, c. 4, s. 1250-1251.

8- Jebrini, Alâeddin, "Fârâbî (Mûsiki)", *DİA*, XII, 162-163.

9- Kaya, Mahmut, "Fârâbî", *DİA*, XII, 145-162.

10- _____, "İhsâü'l-ulûm", *DİA*, XXI, 549-550.

11- Kutluer, İlhan, "Hikmet", *DİA*, XVII, 506-507.

12- _____, "İbn Tufeyl", *DİA*, XX, 419-420.

13- Olguner, Fahrettin, "Eflâtun", *DİA*, X, 476.

14- Türker-Küyel, Mübahat, "İslâm Felsefesi", *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1972, XX, 276.

15- el-Verd, Bâkır Emîn, *Mu'cemü'l-'Ulemâ'i'l-'Arab*, 'Âlemü'l-Kütüb-Mektebetü'n-Nehdati'l-'Arabiyye, Beyrut 1406/1986, I, 159 ("el-Fârâbî" mad.).

16- Yavuz, Yusuf Şevki, "Araz", *DİA*, III, 338.

III- FÂRÂBÎ HAKKINDA YAZILMIŞ ESERLER (Tezler, Kitaplar)

1- Abdilin, M.-Burabaev, M. S., *Al-Farabi: İstoriko-Filosofskie Traktatı*, Alma-Ata 1985.

2- ‘Abdüsselâm b.‘Abdül‘âlî, *el-Felsefetü’s-Siyâsiyye ‘inde’l-Fârâbî*, Beyrut 1982.

3- Abed, S. B., *Aristotelian Logic and the Arabic Language in Alfârâbî*, Albany 1991.

4- *Abu Nasr al-Forobi, Fodil Adamlar Şahri*, Holk Merasi Naşriyatı, 1993.

Not: Özbekçeye tercüme edilen bu eserin adı, her ne kadar “*el-Medînetü’l-Fâdıla*” olarak verilmiş olsa da, eserin içerisinde değişik mütercimler tarafından tercüme edilen Fârâbî’nin diğer risaleleri de mevcuttur. Bu risaleler şunlardır: *Talhisu Navomisi Aflotun, Falsafatu Aristotalis, Şe’r San’ati, Şairlerning Şe’r Yazış San’ati Kanunlari Hakida, İlimlerning Kelip Çıkışı Tugrisida, Forobi Hikmatlari*.

5- ‘Afîfî, Zeyneb, *Fesefetü’l-Luğa ‘inde’l-Fârâbî*, Dârü Kubâ, Kahire 1997.

6- Ahmed Şemseddîn, *el-Fârâbî*, Beyrut 1411/1990.

7- Akın, Fikret, *Farabî’nin Ünlü Dört Eserinin Tahlil ve Kritiği*, İst. Üniv. Ed. Fak. Lisans Tezi, İstanbul 1977, 28 s.

8- Alper, Ömer Mahir, *Kindî, Fârâbî ve İbn Sînâ’da Akıl-Vahiy/Felsefe-Din İlişkisi*, Marmara Üniv. Sos. Bil. Enst. Doktora Tezi, İstanbul 1998.

Not: Bu tez, daha sonraki yıllarda *İslâm Felsefesinde Akıl-Vahiy, Felsefe-Din İlişkisi-Kindî, Fârâbî, İbn Sînâ Örneği*- adı altında basılmıştır (Ayışığı Kitapları, İstanbul 2000, 247 s.).

9- Arslan, Hulusi, *Farabî ve Gazalî’ye Göre Sudur ve Yaratma Görüşlerinin Tahlili ve Değerlendirilmesi*, Dan.: Cihat Tunç, Erciyes Üniv. Sos. Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

10- Atay, Hüseyin, *Fârâbî ve İbn Sînâ'ya Göre Yaratma*, Ankara Üniv. İlähiyat Fak. Doçentlik Tezi, Ankara 1968, 180+IV s.

Not: Bu tez, daha sonraki yıllarda aynı başlık altında basılmıştır (Ankara Üniv. İlähiyat Fak. Yay., Ankara 1974, 158 s.; Kültür Bakanlığı Yay., Ankara XV+255 s.).

11- Ateş, Faruk, *Eflâtun ve Farabî'de Ruhun Fonksiyonları*, Dan.: Mahmut Kaya, İst. Üniv. Sos. Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992, IV+79 s.

12- el-Âtî, İbrâhîm, *el-İnsân fî Felsefeti'l-Fârâbî*, Beyrut 1998.

13- Aydın, İbrahim Hakkı, *Farabî'de Metafizik Düşünce*, Bil Yay., İstanbul 2000, 249 s.

14- _____, *Fârâbî'de Bilgi Teorisi*, Bil Yayıncılık, İstanbul 2001, 195 s.; Ötüken Neşriyat A. Ş., İstanbul 2003, 186 s.

15- Aydın, Yaşar, *Fârâbî'de Tanrı-İnsan İlişkisi*, İz Yayıncılık, İstanbul 2000, 207 s.

16- Ayık, Hasan, *Farabî'de Dil-Mantık İlişkisi*, Dan.: Abdulkuddûs Bingöl, Atatürk Üniv. Sos. Bil. Enst. Doktora Tezi, Erzurum 2002, 267 s.

17- Bayraklı, Bayraktar, *Fârâbî'de Devlet Felsefesi*, İst. Üniv. Ed. Fak. Doktora Tezi, İstanbul 1982, 179 s.

Not: Bu tez, daha sonraki yıllarda aynı başlık altında basılmıştır (Doğuş Yayın ve Dağıtım, İstanbul 1983, IV+179 s.).

18- Bingöl, Osman, *Farabî'de Yaratma*, Uludağ Üniv. Sos. Bil. Enst. Lisans Tezi, Bursa 1984.

19- Camuzoğlu, Gökçen, *Farabî ve İbn Sina'ya Göre İnsan*

Hürriyeti ve Matüridî ile Karşılaştırılması, Dan.: Hasan Şahin, Erciyes Üniv. Sos. Bil.Enst.Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

20- Davidson, Herbert A., *Alfarabi, Avicenna and Averroes on Intellect: Their Cosmologies, Theories of the Active Intellect and Theories of Human Intellect*, New York 1992.

21- Doğan, Nuray, *Siyaset el-Medeniyye'ye Göre Farabî'nin Felsefesi*, İst. Üniv. Ed. Fak. Lisans Tezi, İstanbul 1982, 48 s.

22- Dönmez, Bekir, *Farabî'nin Risale fi'l-Hala, İhsa el-Ulum ve Felsefetu Aristotalis Adlı Eserlerine Göre Fizik Felsefesi*, İst. Üniv. Ed. Fak. Lisans Tezi, İstanbul 1982, 25 s.

23- Duralı, Teoman, *Aristoteles ile Farabî'de Demekalıpları (Kategoryalar ile Makuleler'in Karşılaştırılması)*, İst. Üniv. Ed. Fak. Lisans Tezi,, İstanbul 1972, 29 s.

24- Erverdi, Nurgül, *Farabî, el-Cem Beyne Ra'yey el-Hakîmeyn; Eflâtun el-İlâhî, Aristotalis*, İst. Üniv. Ed. Fak Lisans Tezi, İstanbul 1982, 52 s.

25- Fakhry, Majid, *Al-Fârâbi, Founder of Islamic Neoplatonism: His Life, Works and Influence*, 2002, 208 s.

26- *Al-Farabi, Filosofskie Traktaty*, Alma-Ata 1972.

27- *Fârâbî (Neşriyye-i Dânişkede-i Edebiyyât u 'Ulûm-i İnsânî içinde)*, Tahran 1354.

28- Feyyaz, Süleyman, *Doğu İslâm Felsefesinin Babası: el-Farabî*, çev. Muharrem Tan, yayına haz. N. Ahmet Özalp, Anka Yay., İstanbul 2003, 40 s.

29- Galston, M., *Politics and Excellence: The Political*

Philosophy of Alfārābī, Princeton 1990.

30- Gündoğdu, Gülsen, *Farabî'nin (870-950) Erdemli Şehir Eserine Göre Felsefesi*, İst. Üniv. Ed. Fak. Lisans Tezi, İstanbul 1982, 32 s.

31- Hammond, Robert, *Farabî Felsefesi ve Ortaçağ Düşüncesine Etkisi*, trc. Uluğ Nutku-Gülnehal Küken, *Felsefe Arkivi*, sy. 29 (1994), s. 125-191.

32- Hayrullaev, M. M., *Forobi va Oning Falsafî Risalalari*, Uzbekistan SSR Fanlar Akademiyası Naşriyeti, Toşkent 1963.

33- _____, *Orta Osia Halklarining Falsafî Merasi*, Toşkent 1965.

34- _____, *Forobi Ruhi Protseslar va Talim Tarbiya Toğrisida*, Toşkent 1967.

35- _____, *Mirovozzrenie Farabi i Ego Mesto v İstorii Filosofii*, Taşkent 1968.

36- _____, *Uyganiş Davri va Şark Mutafakkiri*, Uzbekistan Naşriyeti, Toşkent 1971.

37- _____, *Abu Nasr al-Farabi*, Moskva 1982.

38- _____, *Forobi*, Toşkent 1991.

39- İbn Bâcce, *Te'âlik 'alâ Kitâbey el-Kıyâs ve't-Tahlîl li'l-Fârâbî (Te'âliku İbn Bâcce 'alâ Mantıkî'l-Fârâbî içinde*, nşr. Mâcid Fahrî), Beyrut 1994.

40- İvanov, A. S., *Uçenie al-Farabi o Poznavatelnih Sıposopnostyah Çeloveka*, Alma-Ata 1977.

41- Karakuş, Rahmi, *Farabî'de Determinizm*, Dan.: Nihat

Keklik, İst. Üniv. Ed. Fak. Sos. Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1987, III+90 s.

42- Kasımcıanov, A. N., *Abu Nasr al-Farabi*, Moskva 1982.

43- Keklik, Nihat, *Ebû Nasr el-Farabî'de Kategoriler (Aristo ile Mukayeseli Tahlil)*, İst. Üniv. Ed. Fak. Doktora Tezi, İstanbul 1955, c. I-II, 95+110 s.

44- Lameer, J., *Al-Fārābī and Aristotelian Syllogistics*, Leiden 1994.

45- Langhade, Jacques, *Du Coran à la Philosophie: La Theorie Linguistique de Farabi*, Damas 1996.

46- Meder, Mehmed, *Farabî ve İbn Miskeveyh'de Ruh-Beden İlişkisi*, İst. Üniv. Sos. Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1987, 68 s.

47- Murat, Hikmet, *Farabî, Gazzalî, İbn el-Arabî'nin Hayat ve Kategorileri*, İst. Üniv. Ed. Fak. Lisans Tezi, İstanbul 1977, 32 s.

48- Mut, Şefik, *Farabî ve Felsefesi*, Ankara Üniv. İlâhiyat Fak. Lisans Tezi, Ankara.

49- Mücahid, Huriye Tefvik, *Fârâbî'den Abduh'a Siyasî Düşünce*, Türkçesi: Vecdi Akyüz, İz Yayıncılık, İstanbul 1995, 262 s.

50- Netton, Ian Richard, *Al-Fārābī and His School*, London 1992.

51- Öcal (Koçyıldırım), Buket, *Farabî'nin Ahlâk Anlayışı*, Ankara Üniv. İlâhiyat Fak. Lisans Tezi, Ankara 1979.

52- Özgen, Mehmet Kasım, *Farabî'de Mutluluk ve Ahlâk İlişkisi*, İnsan Yay., İstanbul 1997, 104 s.

53- Tercan, Hüseyin, *Farabî'nin Siyaset Anlayışı*, Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Lisans Tezi, Ankara.

54- Toktaş, Fatih, *Fârâbî Felsefesinde Ahlâk ve Siyaset İlişkisi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1996.

55- Topaloğlu, Aydın, *Farabî ve Thomas Aquinas'a Göre Tanrı'nın Varlığı ve Sıfatları*, Dan.: Mehmet Aydın, Dokuz Eylül Üniv. Sos. Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1989, 75 s.

56- Ulutan, Burhan, *Farabî Felsefesi*, Türk Dünyası Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2000, 214 s.

57- Yıldırım, Kâzım, *Farabî, Hayatı ve Çevresi*, İst. Üniv. Ed. Fak. Lisans Tezi, İstanbul 1977, 36 s.

58- _____, *Türklerde ve Farabî'de Devlet Anlayışı*, İst. Üniv. Sos. Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1986, II+130 s.

59- Yılmayan, Nuray, *Farabî: Uyun el-Mesail Üzerine Bir İnceleme*, İst. Üniv. Ed. Fak. Lisans Tezi, İstanbul 1982, 21 s.

60- Zimmermann, F. W., *Al-Fârâbî's Commentary and Short Treatise on Aristotle's "De Interpretatione"*, Oxford 1981.

IV- FÂRÂBÎ HAKKINDA YAZILMIŞ MAKALELER

1- Akpınar, Hüseyin, "Mûsikîşinâs Bir Filozof Olarak Fârâbî", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VIII/2 (Temmuz-Aralık 2001), s. 177-185.

2- Akyüz, Yahya, "Farabî'nin Türk ve Dünya Eğitim Tarihindeki Yeri", *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, c. 15, sy. 2 (1982), s. 81-88.

3- 'Alî Murâd Dâvûdî, "Bekâ-yi Nefs der Nazar-ı Fârâbî",

Mecelle-i Dânişkede-i Edebiyyât, sy. 48, Tahran 1344, s. 364-372.

4- Alon, Ilai, “Farabî’nin Garip Bitkisi: “Muhlefet” Olarak en-Nevâbit”, *İslâm’da Siyaset Düşüncesi*, Türkçesi: Kâzım Güleçyüz, İnsan Yay., İstanbul 1995, s. 217-248.

5- Alper, Ömer Mahir, “Fârâbî’nin Felsefe Tasavvuru: Tümden-Kabulcü Tavra Bir Örnek”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 5 (2002), s. 97-111.

6- Altunya, Hülya, “Fârâbî, Bacon ve Dilthey’de İnsan Bilimleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (2000), s. 171-176.

7- Aydın, İbrahim Hakkı, “Gazalî’nin Filozofları Tekfirinde Fârâbî’nin Yeri”, *Felsefe Dünyası*, sy. 14 (Kış 1994), s. 26-35.

8- _____, “Plotinus ve İki İslâm Mütefekkirinde (Fârâbî ve İbn Sînâ’da) Sudûr Nazariyesinin Bir Değerlendirmesi”, *İslâmî Araştırmalar*, c. 14, sy. 1 (2001), s. 171-181.

9- _____, “Büyük Türk Düşünürü Fârâbî (870-950)”, *Türkler 5*, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 527-534.

10- _____, “Bazı Şiir ve Duaları Ekseninde Fârâbî’nin Düşünce Sistemi Hakkında Bir Değerlendirme”, ([basılmamış makale, 13+4 s.](#))

11- Aydın, Yaşar, “Farabî’nin Tanrı Görüşü Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Felsefe Dünyası*, sy. 16 (Yaz 1995), s. 84-91.

12- Bertman, Martin A., “Fârâbî ve Orta Çağ İslâm Felsefesinde Mutluluk Kavramı”, çev. Fatih Toktaş, *Tabula Rasa, Felsefe-Teoloji*, yıl 2, sy. 5 (Mayıs-Ağustos 2002), s. 221-224.

13- Bircan, Hasan Hüseyin, “Fârâbî’nin İlimler Tasnifi Bağlamında Siyaset ve Ahlâkın Neliği”, *İslâmiyât*, c. 6, sy. 4 (Ekim-Aralık 2003), s. 139-150.

14- Cehâmî, Cîrâr, “Hurûfü’l-Fârâbî Luğatün Felsefiyye em Felsefetü Luğa”, *Havliyyâtü Fer’i’l-Âdâbi’l-Arabiyye*, sy. 5, Beyrut 1990, s. 125-133.

15- Cum’a, Muhammed Lutfî, “el-Fârâbî”, *el-Muktetaf*, sy. 57.

16- Çınar, Ali Abbas, “Farabî Felsefesi ve Ahmet Yesevî’nin Kültür Kimliğine Etkisi”, *Millî Folklor*, c. 7, sy. 49 (Bahar 2001), s. 77-80.

17- Davidson, Herbert A., “Alfarabi, and Avicenna on the Active Intellect”, *Viator*, III (1972), s. 109-178.

18- Dinçer, Kurtuluş, “Farabî’nin Varlık ve Bilgi Felsefesi”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c. 10, sy. 1 (Temmuz 1993), s. 205-230.

19- Druart, Th. A., “Al-Fârâbî and Emanationism”, *Studies in Medieval Philosophy*, ed. John F. Wippel, Washington, DC, 1987, s. 23-43.

20- _____, “Al-Fârâbî on the Practical and Speculative Aspects of Ethics”, *Moral and Political Philosophies in the Middle Ages*, ed. B. Carlos Bazan v. dğr., Ottova 1995.

21- _____, “Al-Fârâbî, Ethics and First Intelligibles”, *Documents Etudi Sulla Tradizione Filozofica Medieval*, VIII (1997).

22- Durak, Nejdet, “Aristoteles ve Fârâbî’nin Etik Telakkisinde Haz”, *Tabula Rasa, Felsefe-Teoloji*, yıl 3, sy. 8 (Mayıs-Ağustos 2003), s. 75-91.

23- Ebû Kavî, Mâcid, “Ebû Nasr el-Fârâbî, Feylesûfî'l-İslâm el-Ekber”, *el-Hadîs*, VII, 697 v.dd.

24- Fahrî, Mâcid, “Ta‘âlîku İbn Bâcce ‘alâ Kitâbi Îsâgûcî li'l-Fârâbî”, *el-Ebhâs*, XXIII , Beyrut 1970, s. 33-52.

25- _____, “Felsefetü'l-Fârâbî el-Hulkıyye ve sılatühâ bi'l-Ahlâkî'n-Nikomahya”, *el-Ebhâs*, XXXVIII (1990), s. 41-61.

26- _____, “Mantıku Aristo beyne'l-Fârâbî ve İbn Rüşd”, *el-Ebhâs*, XL (1992), s. 107-128.

27- _____, “İslâm Felsefe Geleneğinde Ontolojik Kanıt: Fârâbî Örneği”, çev. Ömer Mahir Alper, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 6 (2002), s. 139-150.

28- “Forobî Rubailarından Numuna”, *Üzbekistanda Progressiv İctimai-Falsafî Fikirlar Tarihiga Doir Materiallar*, Toşkent Uz SSR FA Naşriyatı, 1959.

29- Galston, Miriam, “Fârâbî'nin Önerisi Varoluşun Siyaseti: Gaye ve İnsan”, *İslâm Felsefesinde Siyasî Düşüncenin Gelişimi*, Türkçesi: Selahattin Ayaz, Pınar Yay., İstanbul 1999, s. 83-131.

30- Hawî, Sami S., “İbn Tufeyl'in Fârâbî'nin Bazı Görüşlerini Eleştirisi”, çev. Atilla Arkan, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (2002), s. 147-155.

31- Hüseyin, M. Yusuf, “Varlıkların Prensipleri: Fârâbî'nin Sudûr Doktrininde Temel Prensiptir”, çev. Gürbüz Deniz, *Felsefe Dünyası*, sy. 33 (2000/1), s. 91-99.

32- Kabîr, Ahmad Khân, “A Select Bibliography of Writings on al-Fârâbî in English”, *Muslim World Book Review*, XIII/2, Leicester 1993, s. 56-61.

33- Kaya, Kâmil, “Türk-İslâm Filozofu Farabî'nin Tanrı Anlayışı”, *Türk Yurdu*, c. 8, sy. 9 (355), Ekim 1987, s. 28-31.

34- “Kommantarii Abu Nasra al-Farabi k Trudnostyam vo Vvedeniya k Pervoy i Pyatoy Knigam Evklida”, *Problemy Vostokovedeniya*, Moskva, İzd-vo AN SSR, 1959, s. 93-100.

35- “Kommentariy k Kategoriyam Aristotelya”, *Izbrannie Proizvedeniya Mısliteley Stran Blijnego i Srednego Vostoka*, Moskva 1961, s. 165-214.

36- Korkut, Şenol, “Fârâbî'de Siyaset ve Ahlâk”, *İslâmiyât*, c. 6, sy. 1 (Ocak-Mart 2003), s. 43-58.

37- _____, “Plotinus ve Fârâbî'de Tanrı'nın Bilgisi”, *İslâm Felsefesinin Sorunları*, Elis Yay., Ankara 2003, s. 257-272.

38- Kutluer, İlhan, “Fârâbî'den Taşköprîzâde'ye: Uygarlık, Din ve Bilim”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Osmanlı Özel Sayısı, yıl 2, sy. 4-5 (Şubat-Temmuz 2000), s. 13-30.

39- Mahdi, Muhsin, “Alfarabi et Averroès: Remarques sur le Commentaire d'Averroès sur la République de Platon”, *Multiple Averroès: Actes du Colloque Internationale*, ed. Jean Jolivet, Paris 1978, s. 91-103.

40- _____, “Alfârâbî”, *History of Political Philosophy*, ed. L. Strauss-J. Cropsey, Chicago 1987, s. 182-202.

41- _____, “Al-Fârâbî's Imperfect State”, *Journal of the American Oriental Society*, CX/4 (1990), s. 691-726.

42- el-Ma'sumi, Muhammed Sagir Hasan, “Fârâbî II”, çev. Burhan Köroğlu, *Klasik İslâm Filozofları ve Düşünceleri*, editör: M. M. Şerif, İnsan Yay., İstanbul 1997, s. 65-80.

43- Medkûr, İbrâhîm, “Ebû Nasr el-Fârâbî”, *Mecelletü Külliyyeti'l-Âdâb*, XIX/2, Kahire 1957, s. 69-91.

44- _____, “Fârâbî I”, çev. Osman Bilen, *Klasik İslâm Filozofları ve Düşünceleri*, editör: M. M. Şerif, İnsan Yay., İstanbul 1997, s. 43-64.

45- Michot, J., “Tables de Correspondance des “Ta‘lîqât” d’Al-Fârâbî, des “Ta‘lîqât” d’Avicenne et du “Liber Aphorismorum” d’Andrea Alpagò”, *Revue de Synthèse*, XV (1982), s. 231-249.

46- M. Nermî, “Fârâbî”, *Türk Yurdu*, c. 13, sy. 5 (25 Teşrîn-i Evvel 1333), s. 3626-3629.

47- en-Neccar, Fevzi, “Siyaset Biliminde Farabî”, *İslâm’da Siyaset Düşüncesi*, Türkçesi: Kâzım Güleçyüz, İnsan Yay., İstanbul 1995, s. 203-216.

48- Neubauer, Eckhard, “Die Theorie vom Īqā’”, *Oriens*, XXXIV (1994), s. 103-173.

49- Özalp, M. Nazmi, “Farabî”, *San’at ve Kültürde Kök*, c. 2, sy. 15 (Mayıs 1982), s. 26-27.

50- Özcan, Hanifi, “Fârâbî’de Mutluluk”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, sy. 2 (2001), s. 71 v.dd.

51- Pines, S., “İbni Sinâ ve “Risâletü’l-Fûsus fi’l-Hikme”nin Yazarı”, çev. Kifayet Özyayın, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIX (1973), s. 193-196.

52- Refîk el-‘Acem, “el-Mantık fî Eb‘âdihi’l-İslâmiyye ve’l-‘Arabiyye beyne’l-Fârâbî ve’l-Gazzâlî”, *el-Ebhâs*, XXXV (1987), s. 21-52.

53- Sa'diy, Abdurrahman, "Abu Nasr İbn-i Muhammed İbn-i Tarhon Forobiy", *İnkilob Jurnalı*, 11-12. sanlar (1924).

54- Sagadaev, A. V., "Oteçestvennaya Literatura ob al-Farabi v god ego 1100-Letnogo Yubileya", *Narodu Azii i Afriki*, 1976/6, s. 190-197.

55- Sankari, Farouk A., "Eflâtun ve Farabî: Siyasî Felsefelerinin Bazı Yönlerinin Mukayesesi", *İslâm'da Siyaset Düşüncesi*, Türkçesi: Kâzım Güleçyüz, İnsan Yay., İstanbul 1995, s. 249-258; "Platon ve Farabî'nin Siyaset Felsefelerinin Bazı Yönlerinin Karşılaştırılması" başlığı altında çev. H. Ömer Özden-Osman Elmalı, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, sy. 3 (Mayıs-Haziran-Temmuz 2001), <http://www.dinbilimleri.com> [Sanal Dergi].

56- Sözen, Kemal, "Fârâbî'de Akıl ve Aklın Önemi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (1998), s. 65-80.

57- _____, "Farabî'de Varlık-Akıl İlişkisi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (1999), s. 101-110.

58- Strauss, Leo, "Fârâbî'nin Eflatun'un Kanunları'nı Okuyuş Tarzı", çev. Burhanettin Tatar, *Siyasî Hermenötik*, haz. Burhanettin Tatar, Etüt Yay., Samsun 2000, s. 139-158.

59- Stroumsa, S., "Al-Fârâbî and Maimonides on the Christian Philosophical Tradition", *Der Islam*, LXVIII (1991), s. 263-287.

60- Şekîb Arslan, el-Emîr, "el-Fârâbî ve Hareketü'l-'Arz", *el-Muktetaf*, sy. 77, s. 209 v.dd.

61- Tülücü, Süleyman-Aydın, İbrahim Hakkı, "Fârâbî Bibliyografyası'na Bâzı İlâveler", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Prof. Dr. Talip Yücel'e Armağan, XXXIII/1-2 (1995), s. 255-286.

62- Türker, Sadık, “Fârâbî’de Dil ve Mantık İlişkisi”, *Kutadgubilig, Felsefe-Bilim Araştırmaları*, sy. 1 (Ocak 2002), s. 137-175.

63- Türker-Küyel, Mübahat, “Fârâbî, Hikmet ve Kutadgu Bilig”, *Erdem*, c. 7, sy. 20 (Ocak 1991), s. 375-470.

64- _____, “Al-Fârâbî as a Source of the History of Philosophy and of its Definition”, *Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*, 4-7/ Eylül/1989, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1997, s. 125-138.

65- _____, “Fârâbî’de Toplumdan Kaçış ve Topluma Dönüş Fikri”, *XII. Türk Tarih Kongresi, Ankara: 12-16 Eylül 1994, Kongreye Sunulan Bildiriler*, TTK Yay., Ankara 1999, s. 505-518.

66- _____, “Fârâbî’ye Bir Hazırlık Olmak Üzere İslâm Öncesi Türklerde Felsefe”, *Kutadgubilig, Felsefe-Bilim Araştırmaları*, sy. 3 (Mart 2003), s. 9-58.

67- Üçok, A. Kemal, “Fârâbî’nin Udu ve Eski ve Yeni Ud Hakkında Bazı Mütalealar”, *Türk Musikisi Dergisi*, sy. 11 (Eylül 1948).

68- Üngör, Etem Ruhi, “Ortaçağdan iki Musikî Öncümüz: İlk Bilinen Halk Ozanımız Dede Korkut ve En Eski Musikî Alimimiz Türkistanlı Türk Fârâbî”, *Türkler 6*, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s.144-161.

69- Watt, W. Montgomery, “Fârâbî”, *İslâm’da Bilgi ve Felsefe*, yayına haz. Mustafa Armağan, İz Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 83-86.

70- Yenigün, Hayri, “Mûsikî Âleminde Farabî”, *Türk Yurdu*, c. 4, sy. 3 (309), Mart 1965, s. 23-24.

V- FÂRÂBÎ'DEN BAHSEDEDEN ESERLER

1- Abdullah, M. Amin, *The Idea of Universality of Ethical Norms in Ghazali and Immanuel Kant*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1992, s. 56-57.

2- ‘Abdülkâdir Mahmûd, *el-Fesefetü’s-Sûfiyye fi’l-İslâm*, Dârü’l-Fikri’l-‘Arabî, Kahire 1966, s. 421-439.

3- Addas, Claude, *İbn Arabî, Kibrit-i Ahmer’in Peşinde*, çev. Atila Ataman, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 121.

4- Ak, Ahmet Şahin, *Türk Musikîsi Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara [2002], s. 43-44.

5- Aksoy, Yavuz, *Bilim Tarihi ve Felsefesi*, Yıldız Teknik Üniv. Yay., İstanbul 1994, s. 196-197.

6- Akyüz, Hüseyin, *Türk Eğitimcileri I*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 2001, s. 13-47.

7- Ammar, Selim, *Médecins et Médecine de l’Islam*, Paris 1984, I, 187-190.

8- Arslan, Ahmet, *İslâm Felsefesi Üzerine*, Vadi Yay., Ankara 1999, tür. yer.

9- Askar, Asanbay, *Turan Büyükleri*, Türkçeye aktaran: Aşur Özdemir, Kazakistan Süleyman Demirel Üniv.Yay., İstanbul 2003, s. 29-32.

10- Aster, Ernst von, *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefesi Tarihi*, günümüz diline uyarlayan: Vural Okur, İm Yay., İstanbul 1999, s. 342.

11- Atalay, Mehmet, *Başlangıçtan Gaznelilere Kadar İran*

Edebiyatı Tarihi, Atatürk Üniv. Fen-Ed. Fak. Yay., Erzurum 2000, s. 114-115.

12- Atay, Hüseyin, *İslâm'ın İnanç Esasları*, Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Yay., Ankara 1992, s. 61, 81.

13- 'Âtîf el-'Irâkî, *Sevrâtü'l-'Akl fi'l-Felsefeti'l-'Arabîyye*, Kahire 1984, s. 87-118.

14- Aydın, Mehmet S., *İslâm Felsefesi Yazıları, Makaleler 2*, Ufuk Kitapları, İstanbul 2000, s. 9-24, 25-36, 37-64, 85-87.

15- _____, *Âlemden Allah'a*, 3. baskı, Ufuk Kitapları, İstanbul 2002, tür. yer.

16- Aydın, Yaşar, *İbn Bâcce'nin İnsan Görüşü*, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Vakfı Yay., İstanbul 1997, s. 216, 255, 265, 266 dipn. 169, s. 274, 277, 278, 279, 281, 285, 286, 287, 288, 299, 302.

17- Ayvazoğlu, Beşir, *İslâm Estetiği ve İnsan*, Çağ Yay., İstanbul 1989, s. 34, 36, 153, 154.

18- Bardakçı, Murat, *Maragalı Abdulkadir*, Pan Yayıncılık, İstanbul 1986, s. 118.

19- Bedevî, Abdurrahman, *Batı Düşüncesinin Oluşumunda İslâm'ın Rolü*, Türkçesi: Muharrem Tan, İz Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 10, 32, 33, 34, 184, 195, 210, 217, 221.

20- Behar, Cem, *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1998, s. 111, 116.

21- Berthels, E. E., *Târîh-i Edebiyât-i Fârsî*, trc. Sîrûs-i İzedî, Tahran 1374 hş., I, 180-192.

22- Bilen, Osman, *Çağdaş Yorumbilim Kuramları*, Kitabiyat

[Yay.], Ankara 2002, s. 21, 28, 36-37.

23- Bircan, Hasan Hüseyin, *İslâm Felsefesinde Mutluluk*, İz Yayıncılık, İstanbul 2001, tür. yer.

24- Blanché, R., *el-Mantık ve Târîhuh*, trc. Halîl Ahmed Halîl, Lübnan, ts., tür. yer.

25- Boer, T. J. de, *İslâm'da Felsefe Tarihi*, notlar ekleyerek çev. Yaşar Kutluay, 3. basım, Anka Yay., İstanbul 2001, s. 132-157 ve tür. yer.

26- Bolay, M. Naci, *İbn-i Sina*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988, s. VI, 41, 42, 43.

27- _____, *İbni Sina Mantığında Önergeler (Aristo ve Farabî, İbni Hazm ve Gazalî ile Karşılaştırmalı)*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1994, 124 s.

28- Butterworth, Charles E.-Kessel, Blake Andree, *İslâm Felsefesinin Avrupa'ya Girişi*, çev. Ömer Mahir Alper-Ayşe Meral, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2001, s. 24-26.

29- el-Câbirî, Muhammed Âbid, *Arap Aklının Oluşumu*, Türkçesi: İbrahim Akbaba, İz Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 340-352.

30- _____, *Arap-İslâm Kültürünün Akıl Yapısı*, çev. Burhan Köroğlu v.dğr., 2. baskı, Kitabevi [Yay.], İstanbul 2000, s. 523-545, 560-566.

31- _____, *Felsefî Mirasımız ve Biz*, Türkçesi: Said Aykut, yayına haz. Burhan Köroğlu, Kitabevi [Yay.], İstanbul 2000, s. 65-101, 116-138 ve tür. yer.

32- Cevizci, Ahmet, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, 4. baskı,

Paradigma Yay., İstanbul 2000, s. 354-357.

33- _____, *Ortaçağ Felsefesi Tarihi*, Asa Kitabevi, Bursa 1999, s. 100-114.

34- Civelek, Yakup, *Arap Dilbilimine Giriş, Sesbilim-Sözcükbilim-Anlambilim-Sözlükbilim*, Van 2003, s. 47-48, 100.

35- Çağrııcı, Mustafa, *İslâm Düşüncesinde Ahlâk*, Birleşik Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 112-137.

36- Çetinkaya, Bayram Ali, *İhvân-ı Safâ'nın Dinî ve İdeolojik Söylemi*, Elis Yay., Ankara 2003, tür. yer.

37- Çetinkaya, Yalçın, *İhvân-ı Safâ'da Müzik Düşüncesi*, İnsan Yay., İstanbul 1995, s. 67-72.

38- Çıkar, Mehmet Şirin, *Nahivciler ile Mantıkçılar Arasındaki Tartışmalar*, Dan.: Ahmet Turan Arslan, M. Ü. Sos. Bil. Enst. Doktora Tezi, İstanbul 2001, s. 109-118.

39- Çilingir, Lokman, *Ahlâk Felsefesine Giriş, Metinlerle Ahlâkî Temellendirme*, Elis Yay., Ankara 2003, s. 63-64.

40- Çubukçu, İbrahim Agâh, *Ahlâk Tarihinde Görüşler*, Ankara Üniv. İlâhiyat Fak. Yay., Ankara 1994, s. 6, 96-97, 119-120.

41- Çüçen, A. Kadir, *Orta Çağ Felsefesi Tarihi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2000, s. 108-121, 129-131.

42- _____, *Felsefeye Giriş*, 2. baskı, Asa Kitabevi, Bursa 2001, s. 222-223, 277-279, 334-336.

43- _____, *Bilgi Felsefesi*, Asa Kitabevi, Bursa 2001, s. 156-158, 159, 160, 162.

44- Demirci, Mustafa, *Beytü'l-Hikme*, İnsan Yay., İstanbul

1996, s. 103, 106, 115,131, 166, 168, 228.

45- Dursun, Davut, *Siyaset Bilimi*, Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş., İstanbul 2002, s. 50-52.

46- Ebû Reyân, M. 'Alî, *Târîhu'l-Fikri'l-Felsefî fi'l-İslâm*, İskenderiye 1986, s. 353-396.

47- Eliaçık, R. İhsan, *İslâm'ın Yenilikçileri I*, Söylem Yay., İstanbul 2001, s. 303-314.

48- Elkholy, S., *The Function of Music in Islamic Culture in the Period up to 1100 AD*, Doktora Tezi, Mısır, tür. yer.

49- Emiroğlu, İbrahim, *Ana Konularıyla Klasik Mantık*, Asa Kitabevi, Bursa 1999, tür. yer.; 2. baskı: *Klasik Mantığa Giriş* başlığı ile, Elis Yay., Ankara 2004, tür. yer.

50- _____, *Mantık Yanlıları*, Elis Yay., Ankara 2004, tür. yer.

51- Erener, Abdülkadir, *Tarihî Seyri İçerisinde Medeniyet*, Sümer Matbaası, İstanbul 1980, s. 91-92.

52- Erguner, Süleyman, *Rauf Yektâ Bey, Neyzen-Müzikolog-Bestekâr*, Kitabevi [Yay.], İstanbul 2003, tür. yer.

53- Fahri, Macit, *İslâm Felsefesi, Kelâmı ve Tasavvufuna Kısa Bir Giriş*, çev. Şahin Filiz, İnsan Yay., İstanbul 1998, s. 61-69.

54- _____, *İslâm Ahlâk Teorileri*, çev. Muammer İskenderoğlu-Atilla Arkan, Litera Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 115-124 ve tür. yer.

55- Farmer, H. G., *A History of Arabian Music to the XIIIth Century*, London 1929, s. 175-177.

56- _____, *Mesâdirü'l-Mûsîka'l-'Arabiyye*, trc. Hüseyin Nassâr, Kahire 1957, s. 159-167.

57- el-Farukî, İsmâil Râci-el-Farukî, Luis Lâmia, *İslâm Kültür Atlası*, çev. M. O. Kibaroglu-Z. Kibaroglu, İnkılâb Yay., 2. baskı, İstanbul 1997, s. 337-338.

58- Filiz, Şahin, *İslâm Felsefesinde Mistik Bilginin Yeri*, İnsan Yay., İstanbul 1995, s. 263-264.

59- _____, *İslâm Felsefesinin Seriüveni*, Öz Eğitim Yay., İstanbul 1996, s. 163-171.

60- Gezgin, Ali Galip, *Tefsirde Semantik Metod ve Kur'ân'da "Kavm" Kelimesinin Semantik Analizi*, Ötüken Neşriyat A. Ş., İstanbul 2002, s. 24-25.

61- Gibb, H. A. R., *An Interpretation of Islamic History*, Lahor 1957, tür. yer.

62- Goldziher, Ignace, *Klasik Arap Literatürü*, çev. Azmi Yüksel-Rahmi Er, İmaj Yay., Ankara 1993, s. 82, 109.

63- Hakîmî, M. Rıza, *İslâm Bilim Tarihi*, trc. Hüseyin Arslan, İnsan Yay., İstanbul 1999, s. 251-252.

64- Hanefî, Hasan, *İslâmî Araştırmalar*, Türkçesi: İbrahim Aydın-Ali Durusoy, İnsan Yay., İstanbul 1994, s. 65-150.

65- Heller, Erdmute, *Arabeskler ve Tılsımlar, Batı Kültüründe Doğu'nun Tarihi ve Öyküleri*, çev. Deniz Kırımsoy Kucur, İmge Kitabevi Yay., Ankara 2000, s. 40-42.

66- Hourani, Albert, *Arap Halkları Tarihi*, çev. Yavuz Alogan, yayına haz. Tanıl Bora, İletişim Yay., İstanbul 1997, s. 108-109, 182,

214.

67- *Islamic Philosophy*, c. I vd., ed. Fuat Sezgin, Frankfurt 1999.

68- Izutsu, Toshihiko, *İslâm'da Varlık Düşüncesi*, Türkçesi: İbrahim Kalın, İnsan Yay., İstanbul, ts., s. 116-122.

69- İbrâhîm Mustafâ İbrâhîm, *Mefhûmü'l-'Akl fi'l-Fikri'l-Felsefi*, Beyrut 1993, s. 71-72.

70- İzmirli, İsmail Hakkı, *İslâm'da Felsefe Akımları*, haz. N. Ahmet Özalp, Kitabevi [Yay.], İstanbul 1995, s. 78-93, 257.

71- Karlığa, Bekir, *İslâm Düşüncesi'nin Batı Düşüncesi'ne Etkileri*, Çağrı Yay., İstanbul 1993, s. 228-234 ve tür. yer.; genişletilmiş baskı: Litera Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 307-325 ve tür. yer.

72- Kuşpınar, Bilâl, *İbn-i Sîna'da Bilgi Teorisi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1995, tür. yer.

73- Kutluer, İlhan, *Akıl ve İtikad, Kelâm-Felsefe İlişkileri Üzerine Araştırmalar*, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 85-92, 203-204, 236-242.

74- _____, *İslâm'ın Klasik Çağında Felsefe Tasavvuru*, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 149-175, 186-187, 191-194, 198-206.

75- _____, *Erdemli Toplum ve Düşmanları*, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 15-19.

76- _____, *İlim ve Hikmetin Aydınlığında*, İz Yayıncılık, İstanbul 2001, tür. yer.

77- _____, *İbn Sînâ Ontolojisinde Zorunlu Varlık*, İz

Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 39-58, ayrıca bk. İndeks.

78- Küken, Gülnihâl, *Doğu-Batı Felsefî Etkileşiminde İbn Rüşd ve St. Thomas Aquinas Felsefelerinin Karşılaştırılması*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1996, s. 155-156 ve tür. yer.

79- _____, *Ortaçağda Eğitim Felsefesi*, Alfa Yay., İstanbul 2001, s. 233-262.

80- Laoust, Henry, *İslâm'da Ayrılıkçı Görüşler*, çev. E. Ruhi Fırlı-Sabri Hizmetli, Pınar Yay., İstanbul 1999, s. 172-173.

81- Malclès, L.-N., Lhéritier, A., Acaroğlu, M. Türker, *Batı'da ve Türkiye'de Kaynakça Tarihi*, İletişim Yay., İstanbul 2003, s. 142.

82- Medkûr, İbrâhîm, *Eserü'l-'Arab ve'l-İslâm fi'n-Nehdati'l-Urubbiyye*, Kahire 1970, s. 166-169.

83- Nasr, S. H., *The Islamic Intellectual Tradition in Persia*, ed. by M. Aminrazavi, London 1996, tür. yer.

84- _____, *Makaleler II*, çev. Şehabeddin Yalçın, İnsan Yay., İstanbul 1997, s. 33-39, 109-110.

85- _____ - Leaman, O., *History of Islamic Philosophy*, London 1996, I, 178-197.

86- _____ - Aminrazavi, Mehdi, *An Anthology of Philosophy in Persia*, Oxford University Press, New York-Oxford 1999, I, 91-134.

87- en-Neşşâr, Ali Sami, *İslâm'da Felsefî Düşüncenin Doğuşu I-II*, çev. Osman Tunç, İnsan Yay., İstanbul 1999, tür. yer.

88- Oğuzoğlu, Yusuf, *Osmanlı Devlet Anlayışı*, Eren Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 17-18.

89- Okumuş, Mesut, *Kur'an'ın Felsefi Okunuşu-İbn Sînâ Örneği-*, Araştırma Yay., Ankara 2003, tür. Yer

90- O'Leary, De Lacy, *İslâm Düşüncesi ve Tarihteki Yeri*, çev Yaşar Kutluay- Hüseyin Yurdaydın, Pınar Yay., İstanbul 2003 , s. 138-147.

91- Onay, Hamdi, *İhvân-ı Safâ'da Varlık Düşüncesi*, İnsan Yay., İstanbul 1999, s. 20-21.

92- Ormsby, Eric Lee, *İslâm Düşüncesinde "İlahî Adalet" (Teodise) Sorunu*, çev. Metin Özdemir, Kitâbiyat [Yay.], Ankara 2001, s. 74, 189-190, 209, 210, 213.

93- Özalp, M. Nazmi, *Türk Mûsikîsi Tarihi I*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 2000, s. 304-308.

94- Özden, H. Ömer, *İbn-i Sînâ-Descartes, Metafizik Bir Karşılaştırma*, Dergâh Yay., İstanbul 1996, s. 12-13, 17, 22, 26, 32, 79-80, 105, 125.

95- Öztuna, Yılmaz, *Türk Mûsikîsi-Teknik ve Tarih*, Özen Yayın Dağıtım, İstanbul 1987, s. 58.

96- Qadir, C. A., *Philosophy and Science in the Islamic World*, New York 1988, tür. yer.

97- Rásonyi, László, *Tarihte Türklük*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara 1971, s. 160.

98- Rescher, N., *Tetavvürü'l-Mantıkî'l-'Arabî*, trc. Muhammed Mehrân, Kahire 1985, s. 160, 295-307.

99- Rosenthal, Erwin I. J., *Ortaçağ'da İslâm Siyaset Düşüncesi*, Türkçesi: Ali Çaksu, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 170-207 ve tür.

yer.

100- Rosenthal, F., *Menâhicü'l-'Ulemâ'i'l-Müslimîn*, trc. Enîs Ferîha, Beyrut 1403/1983, s. 18, 54, 65, 137, 146, 180, 185.

101- Sa'îd Zâyed, *Nevâbiğu'l-Fikri'l-'Arabî*, Kahire 1980, s. 67.

102- Sarıkavak, Kâzım, *Düşünce Tarihinde Urfa ve Harran*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1997, s. 98-111.

103- Sawa, G. D., *Music Performance Practice in the Early 'Abbâsîd Era 132-320 AH/750-932 AD*, Toronto 1989, s. 1-107.

104- Sayar, Ahmed Güner, A. *Süheyl Ünver (Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri)*, 1898-1986, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul 1994, s. 278, 279, 569, 592.

105- es-Sek'a, Mustafâ, *Celâlüddîn es-Süyûtî*, Mısır 1401/1981, s. 232-233.

106- Sevim, Seyfullah, *İslâm Düşüncesinde Marifet ve İbn Arabî*, İnsan Yay., İstanbul 1997, s.74, 77-80, 86, 89-90, 155.

107- Sheikh, M. Saeed, *Islamic Philosophy*, London 1982, tür. yer.

108- Shiloah, A., *The Theory of Music in Arabic Writings (c. 900-1900)*, München 1979, s. 101-108.

109- Sönmez, Bülent, *Peygamber ve Filozof*, Araştırma Yay., Ankara 2002, tür. yer.

110- Stanton, Charles Michael, *Higher Learning in Islam*, U. S. A., 1990, tür. yer.

111- Şahin, Hasan, *İslâm Felsefesi Tarihi Dersleri*, İlâhiyat [Yay.], Ankara 2000, s. 85-92, 138-140, 161.

112- Şa'rânî, Münâ Sancakdâr, *Târîhu'l-Mûsika'l-'Arabiyye ve Âlâtihâ*, Beyrut 1987, s. 188-195.

113- Şeşen, Ramazan, v. dğr., *Türkiye Kütüphaneleri İslâmî Tıp Yazmaları Kataloğu*, editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, İstanbul 1984, s. 309.

114- _____, *İslâm Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara 1985, s. 238.

115- Taylan, Necip, *İslâm Düşüncesinde Din Felsefeleri*, M. Ü. İlahiyat Fak. Vakfı Yay., İstanbul 1994, s. 111-174.

116- _____, *Düşünce Tarihinde Tanrı Sorunu*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 1998, s. 25-27.

117- Tekeli, Sevim, v. dğr., *Bilim Tarihi*, 2. baskı, Doruk Yay., Ankara 1997, s. 66-67.

118- Tevfik İbrahim-Sagadev, Arthur, *Classical Islamic Philosophy*, Rusçadan çev. H.C. Creighton-M. A. (Oxon), Moscow 1990, tür. yer.

119- Tez, Zeki, *Bilim ve Teknikte Ortaçağ Müslümanları*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2001, s. 54-56 ve tür. yer.

120- et-Tikrîfî, Nâcî, *el-Felsefetü'l-Ahlâkıyyetü'l-Eflâtûniyye 'inde Müfekkiri'l-İslâm*, Beyrut 1402/1982, s. 302-317.

121- Timuçin, Afşar, *Düşünce Tarihi 1*, genişletilmiş 4. baskı, Bulut Yay., İstanbul 2002, s. 422-423.

122- Tura, Yalçın, *Türk Mûsikîsinin Mes'eleleri*, Pan Yayıncılık, İstanbul 1988, s. 169-171.

123- Turhan, Kasım, *Kelâm ve Felsefe Açısından İnsan Fiilleri-Âmirî Kader Risâlesi ve Tercümesi-*, 2. baskı, M. Ü. İlâhiyat Fak. Vakfı Yay., İstanbul 2003, s. 139, 140, 141-146, 154.

124- Türker, Sadık, *Aristoteles, Gazzâlî ile Leibniz'de Yargı Mantığı*, Dergâh Yay., İstanbul 2002, tür. yer.

125- Ulaş, Sarp Erk, v. dğr., *Felsefe Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yay., Ankara 2002, s. 528-531.

126- Uyanık, Mevlüt, *Felsefî Düşünceye Çağrı*, Elis Yay., Ankara 2003, tür. yer.

127- Uysal, Enver, *İhvân-ı Safâ Felsefesinde Tanrı ve Âlem*, M. Ü. İlâhiyat Fak. Vakfı Yay., İstanbul 1998, tür. yer.

128- Üçok, Bahriye, *İslâm Tarihi, Emeviler-Abbasiler*, 2. baskı, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., Ankara 1983, s. 118, 151, dipn. 222, s. 153, 160, 168, 169.

129- Ülken, Hilmi Ziya, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, yayına haz. Gülseren Ülken-Sait Maden [3. baskı], Ülken Yay., İstanbul 1997, s. 49,71, 72, 73, 76, 79, 99, 100, 103-106, 107, 109, 111, 129, 131, 132, 133, 175, 178, 179, 181, 182, 220, 226, 227, 249, 260, 279, 365.

130- _____, *Türk Tefekkürü Tarihi*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2004, s. 108-124 ve tür. yer.

131- Vural, Mehmet, *İslâm Felsefesi Sözlüğü*, Elis Yay., Ankara 2003, s. 128-130.

132- _____, *Gazzâlî Felsefesinde Bilgi ve Yöntem*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2004, tür. yer.

133- Watt, W. Montgomery, *Müslüman Aydın (Gazâlî Hakkında Bir Araştırma)*, çev. Hanifi Özcan, Dokuz Eylül Üniv. Yay., İzmir 1989, s. 29-33.

134- Yakıt, İsmail, *Türk-İslâm Düşüncesi Üzerine Araştırmalar*, Ötüken Neşriyat A. Ş., İstanbul 2002, s. 139-149.

135- _____ - Durak, Nejdett, *İslâm'da Bilim Tarihi*, Tuğra Matbaası, Isparta 2002, s. 129-136, 203-204.

136- Yazıcı, Nesimi, *İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2002, s. 68.

137- Yazoğlu, Ruhattin, *Gazâlî Düşüncesinde Ruh ve Ölüm*, Cedit Neşriyat, Ankara 2002, tür. yer.

138- Young, M. J. L., *Religion, Learning and Science in the Abbasid Period*, Cambridge 1990, s. 378-388.

139- Yurdaydın, Hüseyin G., *İslâm Tarihi Dersleri*, 2. baskı, Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Yay., Ankara 1982, s. 48, 49, 70, 121, 132, 307.

140- Zbinden, Ernst, *İslâm'da ve Eski Orta Doğuda Cin ve Ruh İnançları*, trc. Ekrem Sarıkçıoğlu, Yeni Ufuklar Neşriyat [Samsun 1994], s. 170-171.

141- Zebihullâh-i Safâ, *İran Edebiyatı Tarihi*, I. Cilt, çev. Hasan Almaz, Nüsha Yay., Ankara 2002, s. 59, 64-65.

VI- FÂRÂBÎ'DEN BAHSEDEDEN MAKALELER

1- Açıkgenç, Alparslan, "İslâm Felsefesinde Varlık Öğretilerinin Öncüleri", *Felsefe Dünyası*, sy. 13 (Güz 1994), s. 11-16.

2- Adıgüzel, Nuri, "Meşşâî İslâm Filozoflarında "Tabiat"

Kavramı”, *Dinî Araştırmalar*, c. 5, sy. 13 (Mayıs-Ağustos 2002), s. 48, 52.

3- el-Âlûsî, Husâm, “Taksîmü’l-‘Ulûm ve Mekânetü’l-Felsefeti minhâ”, *Mecelletü’l-Üstâz*, XV, Bağdat 1967-1968, s. 521.

4- Anay, Harun, “İslâm Düşüncesi Alanında Türkiye’de Yapılan Tezler”, *Dîvân, İlmî Araştırmalar*, yıl 3, sy. 4 (1998/1), s. 73-170.

5- Atay, Hüseyin, “Mahiyet ve Varlık Ayırımı”, *Uluslararası İbni Sînâ Sempozyumu Bildirileri*, 17-20 Ağustos 1983, Millî Kütüphane-Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Kütüphane Yay., Ankara 1984, s. 139-147.

6- Aydın, Mehmet, “Gazâlî’nin ‘Kurb’ Nazariyesinde ‘Allah’ın Sıfatlarının’ Anlam ve Önemi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXII (1978), s. 307-308.

7-_____, “İbni Sînâ’da Ahlâk”, *Uluslararası İbni Sînâ Sempozyumu Bildirileri*, 17-20 Ağustos 1983, Millî Kütüphane-Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Kütüphane Yay., Ankara 1984, s. 119-120, 124, 126.

8- Cündioğlu, Düccane, “Tefsirde Helenizm: ‘Bilimsel Tefsir’, Zaafı ve Eleştirisi”, *Bilgi ve Hikmet*, sy. 4 (Güz 1993), s. 161-162.

9- Çubukçu, İbrahim Agâh, “İslâm Felsefesinin Özellikleri”, *Ulusal Kültür*, sy. 1 (Temmuz 1978), s. 23.

10- Dölek, Haydar, "Ontolojik Delilin Oluşumunda Aristocu ve Yeni-Eflatuncu Fikirlerin Etkisi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Şaban Kuzgun Armağanı, sy. 5 (2000), s. 591-593.

11- Erdoğan, İsmail, "İslâm Filozoflarına Göre Nübüvvet ve Mucize", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 1 (1996), s.

436, 437, 438.

12- Ergan, Nevin Güngör, “Siyasetnamelerimizde Çizilen “Devlet Adamı” Portresinin Temel Özellikleri”, *Bilig*, 8/Kış (1999), s. 29.

13- Fahri, Macid, “İslam Düşüncesinin Kaynakları”, *II. Uluslararası İslâm Düşüncesi Konferansı*, 25-27 Nisan 1997, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yay., İstanbul 1997, s. 22-23.

14- Farmer, H. G., “Müzik”, çev. Deniz Diker, *İslâm Düşüncesi Tarihi*, editör: M. M. Şerif, Türkçe baskının editörü: Mustafa Armağan, İnsan Yay., İstanbul 1991, III, 344-345, 366-367, 368, 371, 389-390, 391.

15- Fazlur Rahman, “İslâm Felsefesi”, *İslâm’da Bilgi ve Felsefe*, yayına haz. Mustafa Armağan, İz Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 41-44.

16- Gündoğdu, Hamza, “Kazakistan Gezisi Notları-II”, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, sy. 9, Erzurum 2002, s. 64-65.

17- Horten, Max, “Moral Philosophers in Islam”, *Journal of the Islamic Research Institute*, XIII (March 1974).

18- “Izbrannie Razdelı iz Oglavleniya Kniga o Naçalah Vozzreniy Jiteley İdealnogo Goroda”, *Materialı po İstoriy Progressivnoy Obşestvenno-Filosofskoy Mıslı v Uzbekistane*, Taşkent, İzd-vo AN Uz SSR, 1957, s. 77-78.

19- Kafesoğlu, İbrahim, “Yazılışının 900. Yılı Münasebetiyle Kutadgu Bilig ve Kültür Tarihimizdeki Yeri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, I (Ekim 1970), s. 30-32.

20- Kalender, Ruhi, “XV. Yüzyıla Kadar Arap, İran ve Türk

Musikisinin Kısa Tarihçesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXIX (1999), s. 267-269.

21- Karadeniz, Osman, “Filozof-Peygamber İlişkisi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, X (1998), s. 25-26, 35-37.

22- Kaya, Mahmut, “Aristoteles’in Ahlâk ve Siyâset Felsefesinin İslâm Dünyasına Yansıması”, *Felsefe Arkivi*, sy. 22-23 (1981), s. 208-209, 233.

23- Kılıç, Cevdet, “Filozofların Hakikat Arayışında Kategorik Yaklaşımları”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Şaban Kuzgun Armağanı, sy. 5 (2000), s. 120-122.

24- Kız, İsmail, “İslâm Mantık Külliyyatının Teşekkülü”, *Felsefe Dünyası*, sy. 30 (1999/2), s. 102-104.

25- _____, “Modern Türk Düşüncesinde Mantık Çalışmaları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XLIII/I (2002), s. 135-170 (tür. yer.).

26- Neccar, Fevzi M., “İslâm Politika Felsefesinde Siyaset”, *İslâm’da Siyaset Düşüncesi*, Türkçesi: Kâzım Güleçyüz, İnsan Yay., İstanbul 1995, s. 36-45.

27- Öner, Necati, “Türkiye’de Mantık Çalışmaları”, *Felsefe Dünyası*, sy. 6 (Aralık 1992), s. 4.

28- Özcan, Hanifi, “İlk Müslüman Türk Devletlerinde ‘Düşünce’”, *Türkler 5*, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 472-475.

29- Rıdvân es-Seyyid, “Medînetü’l-Fukahâ’ ve Medînetü’l-Felâsife”, *el-İctihâd*, II, Beyrut 1990, s. 123-132.

30- Rosenthal, Erwin I. J., “İbn Bacce’nin Felsefesinde Siyasetin Yeri”, *İslâm’da Siyaset Düşüncesi*, Türkçesi: Kâzım Güleçyüz, İnsan Yay., İstanbul 1995, s. 261-262, 266-267, 269, 272-273, 275-276, 280.

31- Sayılı, Aydın, “Turkish Contributions to Scientific Work in Islam”, *Turkish Review, Quarterly Digest*, Ankara, vol. 2, num. 11 (Spring 1988), s. 46.

32- Şulul, Cevher, “İslâm Felsefesinde İlimlerin Sınıflandırılması Geleneği”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VI (2000), s. 91-93; *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVI (2002), s. 229-232.

33- Taş, İsmail, “SSCB Döneminde İslâm Felsefesi”, *Marife*, yıl 2, sy. 3 (Kış 2002), s. 279, 280.

34- _____, “Sovyetler Döneminde Bir İslâm Felsefecisi Olarak M. M. Hayrullaev ve Felsefî Görüşleri”, *Dinî Araştırmalar*, c. 5, sy. 14 (Eylül-Aralık 2002), s. 150, 157-160.

35- Tülücü, Süleyman, “Kutadgubilig, Felsefe-Bilim Araştırmaları”, *EKEV Akademi Dergisi*, yıl 6, sy. 11 (Bahar 2002), s. 223-224.

36- Türker-Küyel, Mübahat, “Kurtuluş ve Sadâkat, İbn Meymûn”, *Erdem*, c. 4, sy. 10 (Ocak 1988), s. 245-254.

37- _____, “Türklerde Felsefe Geleneği”, *Türk Yurdu*, c. 11, sy. 44 (390), Nisan 1991, s. 13.

38- _____, “İslâm Düşüncesinde Akıl ve Vahiy”, *II. Uluslararası İslâm Düşüncesi Konferansı*, 25-27 Nisan 1997, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yay., İstanbul

1997, s. 71-83.

39- _____, “II. Mahmud “Ehl-i Üstüvâne”, II. Abdülhamid “Felsefe-Din Münasebeti” Önünde”, *Kutadgubilig, Felsefe-Bilim Araştırmaları*, sy. 1 (Ocak 2002), s. 94, 99, 100.

40- Uludağ, Süleyman, “İslâmda Felsefî Düşünce”, *Fikir ve Sanatta Hareket*, VII. Devre, sy. 6 (168), Ağustos 1979, s. 13.

41- Ülken, Hilmi Ziya, “İslâm Düşüncesinin Batıya Etkisi”, çev. Mahmut Alper Tuğsuz, *İslâm Düşüncesi Tarihi*, editör: M. M. Şerif, Türkçe baskının editörü: Mustafa Armağan, İnsan Yay., İstanbul 1991, IV, 162-164, 166, 167, 168, 170, 175-176.

42- Yazoğlu, Ruhattin, “Ölümsüzlük Düşüncesinin Gazâlî’ye Kadarki Seyri”, *Felsefe Dünyası*, sy. 21 (Yaz 1996), s. 58-61.

43- _____, “Ölüm Korkusu ile İlgili Bazı Felsefî Tavırlar”, *Akademik Araştırmalar*, yıl 1, sy. 4, Erzurum (Bahar 1997), s. 121-122.

Kısaltmalar

DİA : *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, I-, İstanbul 1988-.

EI : *The Encyclopaedia of Islam*, I-, New Edition, Leiden 1960-.

İA : *İslâm Ansiklopedisi*, I-XIII, İstanbul 1940-1988.

TTK : Türk Tarih Kurumu (Ankara).